

ΙΟΥΝΙΑΣ Η ΙΟΥΝΙΑ;

Κριτική του κειμένου και Ερμηνευτική προσέγγιση του Ρωμ. 16,7¹

Ιωάννης Καραβιδόπουλος

Πολλές γυναικείες μορφές πλαισιώνουν τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τοῦ Ἀπ. Παύλου ὡς συνεργάτιδες στὶς ὁποῖες ὁ Ἀπόστολος ἀναθέτει ὑπεύθυνες ἀποστολές ἢ ἀπευθύνει προτροπές ἢ ἀποστέλλει χαιρετισμούς. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ συμβαίνει στὸ τελευταῖο κεφάλαιο (16^ο) τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς, ὅπου μνημονεύονται 28 παραλήπτες χαιρετισμῶν ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 8 εἶναι γυναῖκες. Ἀπὸ αὐτὲς οἱ 7 συνδέονται μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ρ. "κοπιῶ" μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Ἀπ. Παῦλος τὶς χαρακτηρίζει ("ἦτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ὑμᾶς", "τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ", "ἦτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ"), ἓνα ρῆμα πὺν σχετίζεται γενικὰ στὶς ἐπιστολές του μὲ τοὺς κόπους καὶ τὶς ταλαιπωρίες τῶν ἀποστόλων². Ἐντυπωσιάζει ἀκόμη στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἡ πρόταξη τῆς Πρίσκας στὸ ζεῦγος Ἀκύλα καὶ Πρίσκας καὶ ἡ ἔναρξη τῆς ἐνότητας μὲ τὴ μνεία τῆς διακόνου Φοίβης, προφανῶς κομίστριας τῆς ἐπιστολῆς στὴ Ρώμη.

Ἀσχέτως τοῦ προβλήματος ἑνὸς τόσο μεγάλου ἀριθμοῦ προσώπων στὰ ὁποῖα ὁ Παῦλος στέλνει χαιρετισμούς, σὲ μία πόλη μάλιστα πὺν δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπισκεφθεῖ καὶ σὲ μία ἐκκλησία πὺν δὲν ἴδρυσε ὁ ἴδιος ἢ κάποιος συνεργάτης του, κάνουν ἐντύπωση οἱ χαρακτηρισμοὶ μὲ τοὺς ὁποῖους συνοδεύει ὁ Ἀπόστολος τὰ πρόσωπα αὐτά. Ἡ ἐργασία αὐτὴ θὰ ἐπικεντρωθεῖ σ' ἓνα πρόσωπο, τὴν Ἰουνία, τοῦ στίχ. 16,7: "ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν τοὺς συγγενεῖς μου καὶ συναιχμαλώτους μου, οἵτινες εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγονάσιν ἐν Χριστῷ". Τὸ πρόβλημα πὺν θὰ ἐξετάσουμε ἀφορᾶ (α) στὸ γένος τοῦ ὀνόματος Ἰουνία, γιὰ τὸ ὁποῖο οἱ κριτικὲς ἐκδόσεις τοῦ κειμένου τῆς Κ.Δ. καὶ κατ' ἀκολουθίαν οἱ μεταφράσεις στὶς νεότερες γλῶσσες καὶ οἱ ὑπομνηματιστὲς διχάζονται ἀνάμεσα στὴ γραφὴ "Ἰουνιάς" (ὡς ἀρσενικὸ ὄνομα) καὶ "Ἰουνία" (ὡς θηλυκό) καὶ (β) στὴν ἔννοια τοῦ χαρακτηρισμοῦ "ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις": Σημαίνει: διακεκριμένοι ἀνάμεσα στοὺς ἀποστόλους (δηλ. ἀπόστολοι), ἢ χαίρουν ἐκτιμήσεως ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους;

¹ Δημοσιεύθηκε στὸν Τιμητικὸ Τόμο Ἐκκλησία-Οἰκουμένη-Πολιτική. Χαριστήρια στὸν Μητροπολίτη Ἀδριανουπόλεως Δαμασκηνό, (πρ. Μητροπολίτη Ἑλβετίας), 2007, σ. 309-324.

² Α' Κορ. 4,12. 15,10. 16,16. Γαλ. 4,11. Φιλ. 2,16. Κολ. 1,29. Α' Θεσ. 5,12. Α' Τιμ. 4,10 κ.ἄ.

A

Στις εκδόσεις του κειμένου της Κ.Δ. από της πρώτης του Ήρασμου (1516) μέχρι και τις κριτικές εκδόσεις του τέλους του 19ου αιώνα, ακόμη και στις πρώτες εκδόσεις του Eberhard Nestle στο πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, δηλ. επί 4 αιώνες, κυριαρχεί η γραφή "Ιουνία". Από τις εκδόσεις αυτές αναφέρουμε τις γνωστότερες: του Ήρασμου (1516-35), του Stephanus (1546-51), των Elzevir (1624-33), Bengel (1734), Wettstein (1751), Griesbach (1774-1805), Tischendorf (1841-68), Westcott- Hort (1881), E. Nestle (1898-1904), Souter (1910), von Soden (1913) κ.ά.³ Από της 13ης (1927) εκδόσεως του Erwin Nestle (υιού του Eberhard) αντικαθίσταται η "Ιουνία" από τον "Ιουνιᾶν" (ἄρσ.), γραφή την οποία υίοθετοῦν κατόπιν όλες οι μεταγενέστερες εκδόσεις Nestle (1927έξ.), Nestle-Aland (1952έξ.), Bover (1943), *The Greek New Testament* των Ἐνωμένων Βιβλικῶν Ἐταιριῶν (1966¹, 1968², 1975³, 1993⁴). Ὡστόσο ἡ γραφή "Ιουνία" επικρατεῖ στήν Πατριαρχική ἔκδοση τοῦ 1904 (καί στήν ἀνατύπωσή της τοῦ 1912), στήν ἔκδοση τῶν Z. Hodges- A. Farstad, *The Greek New Testament according to the Majority text* (1982) καί σέ ὅλες τίς ἑλληνικές ἐκδόσεις (Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ζωῆς, Σωτήρος, Ἑλληνικῆς Βιβλικῆς Ἐταιρίας κτλ.) πού ἀναπαράγουν τὸ Πατριαρχικὸ κείμενο. Τὸ παράδοξο τῶν κριτικῶν ἐκδόσεων συνίσταται στὸ ὅτι στηρίζονται γιὰ τὴ γραφή πού ἐπιλέγουν, καθὼς σημειώνουν στὸ κριτικὸ μηχανισμό τους, στὰ ἀρχαῖα μεγαλογράμματα χειρόγραφα Σιν,Α,Β*,C,D*,F,G,P, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔχουν τόνους (!) καί συνεπῶς τὸ κεφαλαιογράμματο ΙΟΥΝΙΑΝ τῶν ἐν λόγῳ χειρογράφων μπορεῖ νὰ ἀναγνωσθεῖ ὡς ἀρσενικὸ (Ιουνιᾶν) ἀλλὰ καί ὡς θηλυκὸ (Ιουνίαν). Ἀποφεύγουμε ἐδῶ τὴν λεπτομερῆ παράθεση ὅλων τῶν ἐκδόσεων τῆς Κ.Δ. μὲ πλήρη στοιχεῖα γιὰ νὰ μὴ καταστήσουμε δυσανάγνωστη τὴν παροῦσα ἐργασία. Τοῦτο μόνο σημειώνουμε, ὅτι στήν 3η ἀνατύπωση τῆς 4ης ἐκδ. (1998) τῆς *The Greek New Testament* (σὴν ἐκδοτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ὁποίας μετέχει καί ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου μαζί μὲ τοὺς Barbara Aland, Kurt Aland, B. M. Metzger καί C. Martini), καθὼς καί στήν 5η διορθωμένη ἐπετειακὴ ἔκδοση τῆς *Novum Testamentum Graece* τῶν Nestle - Aland, τοῦ 1998 (γιὰ τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὴν 1η ἔκδ. τοῦ E. Nestle) υίοθετεῖται ἡ γραφή "Ιουνίαν", ἐνῶ ἡ γραφή τοῦ ἀρσενικοῦ "Ιουνιᾶς" δὲν ἀναφέρεται οὔτε στὸν κριτικὸ μηχανισμό. Γιὰ τὴν

³ Πλήρη κατάλογο τῶν ἐκδόσεων μὲ χρονολογίες μπορεῖ νὰ βρεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀναγνώστης στὸ πρόσφατο βιβλίο τοῦ E.J. Epp, *Junia. The First Woman Apostle*, 2005, σ. 62-63, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἐπέκταση τῆς ἀρχικῆς μελέτης τοῦ συγγραφέα "Text-Critical, Exegetical, and Socio-Cultural Factors Affecting the Junia/Junias Variation in Romans 16,7", στὸ *Textual Criticism and Exegesis. Festschrift J. Delobel* (ed. A. Denaux), 2002, σ. 227-291.

υίοθετούμενη τελικά γραφή προσάγονται ως μάρτυρες τὰ χειρόγραφα B² D² Ψ^{vid} 0150 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz Lect Chrysostom (sine acc. Σιν, A B* C D* F G P).

Ἡ παρούσα ἐργασία στηρίζει τὴ γραφὴ τοῦ θηλυκοῦ γένους "Ἰουνία" γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους:

1. Οἱ κριτικὲς ἐκδόσεις τῆς Κ.Δ. ἀπὸ τῆς 13ης (1927) τοῦ E. Nestle καὶ ἑξῆς υἰοθετοῦν τὴν γραφὴν "Ἰουνιᾶν", παραθέτοντας στὸν κριτικὸ τους μηχανισμό ὡς μάρτυρες τῆς γραφῆς αὐτῆς τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ ἀμέσως ὅτι τὰ χειρόγραφα αὐτὰ εἶναι μεγαλογράμματα καὶ δὲν ἔχουν τόνους (ΙΟΥΝΙΑΝ) παρέχοντας τὴ δυνατότητα διπλῆς ἀναγνώσεως εἴτε ὡς "Ἰουνίαν" εἴτε ὡς "Ἰουνιᾶν". Ἀπὸ τὸν 9ον ὅμως αἰώνα ποὺ ἐπικρατοῦν τὰ μικρογράμματα χειρόγραφα μὲ τόνους ὁμόφωνα μαρτυρεῖται τὸ θηλυκὸ γένος τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι διορθωτὲς τῶν παραπάνω μνημονευθέντων κεφαλαιογραμμάτων χειρογράφων, σὲ ὅσα βεβαίως ἔχουν ἐπισημανθεῖ μεταγενέστεροι διορθωτὲς καὶ τονισμός, ὁ τόνος τίθεται στὸ κεφαλαῖο Ι, ἐπιτρέποντας ἔτσι τὴν ἀνάγνωση τοῦ θηλυκοῦ Ἰουνία. Ἀλλὰ καὶ ἡ παραλλαγή ὀρισμένων χειρογράφων "Ἰουλίαν" (P⁴⁶, 6,606, 1718, 2685, ὀρισμένα χειρόγραφα τῆς Vulgata, Ἰερώνυμος, βοχαϊρικὴ, αἰθιοπικὴ μετάφραση), προφανῶς προερχόμενη ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο ὄνομα στὸ Ρωμ. 16,15, δείχνει ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντικατάσταση γυναικεῖου ὀνόματος μὲ ἄλλο γυναικεῖο.

Μεταξὺ τῶν μικρογραμμάτων ἀναφέρουμε τὰ 33 (9ου αἰώνα), 1739 (10ου αἰώνα), 1175 καὶ 1962 (11ου αἰώνα), 81 (τοῦ ἔτους 1044), 256 (11/12ου αἰώνα), 2127 (12ου αἰώνα), κλπ⁴.

Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ θέματος ἢ τῶν ὑπομνηματιστῶν τοῦ στίχου Ρωμ. 16,7 ἀναφέρεται ἀναλυτικὰ στὰ βυζαντινὰ Ἐκλογάδια παρὰ μόνο μὲ τὴ γενικὴ ἔνδειξη Lect ἢ Byz τῶν κριτικῶν ἐκδόσεων. Ὡστόσο, ἡ περικοπὴ Ρωμ. 16, 1-16 ἀναγινώσκεται στὴ λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Παρασκευὴ τῆς ε' ἑβδομάδας τῆς Α' Περιόδου Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου καὶ κατὰ τὴν μνήμη τῶν Ἁγίων Ἀνδρονίκου καὶ Ἰουνίας τὴν 17η Μαΐου. Ἐλέγξαμε αὐτοπροσώπως σὲ μικροφίλμς ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ χειρογράφων Ἐκλογαδίων (ἢ ἄλλως λεγομένων Λεξιοναρίων), στὰ ὁποῖα ὁμόφωνα ἐπικρατεῖ ἡ γραφὴ "Ἰουνία".

Ἀναφέρουμε τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν μὲ τὴ διεθνή σημειογραφία τους: ἀπὸ τὸν 11ον αἰώνα τὰ ℓ 591, ℓ 603, ℓ 883, ℓ 1178, ἀπὸ τὸν 12ον αἰώνα

⁴ Βλ. πληρέστερο κατάλογο τῶν χειρογράφων στὴ μελέτη τοῦ P. Arzt, «Iunia oder Iunias? Zum textkritischen Hintergrund von Rom 16,7», στὸ *Liebe zum Wort. Festschrift für P.Ludger Bernard OSB*, 1994, σ. 89 ἑξ., ὁ ὁποῖος ἀντλεῖ τὶς πληροφορίες του ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο ἔρευνας τοῦ κειμένου τῆς Κ.Δ. στὸ Münster τῆς Γερμανίας. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Kurt Aland (1994) καὶ τὴν πρόσφατη συνταξιοδότηση τῆς συζύγου του Barbara Aland, τὸ Ἰνστιτούτο διευθύνεται ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Holger Strutwolf.

τὰ λ 59, λ 147, λ 596, λ 809, λ 921, λ 1154, λ 1364, ἀπὸ τὸν 13^{ον} αἰῶνα τὰ λ 680, λ 884, λ 938, λ 1441, λ 1590, ἀπὸ τὸν 14^{ον} αἰῶνα τὰ λ 422, λ 1153, λ 1156, λ 1159, ἀπὸ τὸν 15^{ον} αἰῶνα τὸ λ 593, ἀπὸ τὸν 16^{ον} τὸ λ 592 κ.ἄ.

2. Ἡ ἀρχαία ἐκκλησία, ὅπως ἀπηχεῖται ἢ ἀποψή της στὶς ἐρμηνεῖες τῶν Πατέρων καὶ στὸ Ἑορτολόγιο, δέχεται τὴν Ἰουνία ὡς γυναικεία μορφή συνεργάτιδας τοῦ Ἀπ. Παύλου, σὲ ὀρισμένες μάλιστα περιπτώσεις τῆ θεωρεῖ σύζυγο τοῦ Ἀνδρονίκου (βλ. Συναξάρι τῆς 17ης Μαΐου). Κύριος ἐκπρόσωπος τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς εἶναι ὁ Ἰ. Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος στὴν ἐρμηνεία του τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς σημειώνει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: "Καίτοι καὶ τὸ ἀποστόλους εἶναι μέγα, τὸ δὲ καὶ ἐν τούτοις ἐπισήμους εἶναι, ἐννόησον ἡλικὸν ἐγκώμιον. Ἐπίσημοι δὲ ἦσαν ἀπὸ τῶν ἔργων, ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων. Βαβαί, πόση τῆς γυναικὸς ταύτης ἢ φιλοσοφία, ὡς καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἀξιωθῆναι προσηγορίας"⁵. Στὴν ἐρμηνεία τους τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς τὴν Ἰουνία ὡς γυναικεία ἀναφέρουν ἐπίσης οἱ Θεοδώρητος Κύρου⁶, Ἰωάννης Δαμασκηνός⁷, Οἰκουμένιος⁸ καὶ Θεοφύλακτος⁹. Ὁ τελευταῖος παρατηρεῖ: «Καὶ τὸ ἀποστόλους δὲ εἶναι, μέγα καὶ ταῦτα γυναικεία οὐσαν τὴν Ἰουνίαν· τὸ δὲ ἐπισήμους, πολλῶ μᾶλλον. Ἐπίσημοι δὲ ἐγένοντο ἀπὸ τῶν ἔργων». Ἐπίσης τὸ «Πασχάλιον Χρονικόν»¹⁰ (τοῦ 7ου αἰῶνα) σημειώνει: «Εἰσὶ δὲ καὶ αἱ παρακολουθήσασαι τοῖς ἀποστόλοις ἄγιοι γυναικεες μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, περὶ ὧν ἐπιστέλλων Παῦλος ἐμνημόνευσεν, Φοίβη, Τρυφῶσα,.....Ιουλία, Κλαυδία, Ἰουνία, Πρίσκιλλα,Λωὶς μάμη Τιμοθέου τοῦ ἀποστόλου»¹¹.

Ὁ Ὠριγένης στὴ λατινικὴ μετάφραση τοῦ Ὑπομνήματός του στὴν πρὸς Ρωμαίους ἀπὸ τὸν Ρουφίνο (10.21) δυὸ φορές ἀναφέρει τὴν Ἰουνία (*Salutate Andronicum et Juniam καὶ Andronicum et Juniam concaptivos esse testatur*)¹² καὶ μία φορὰ ὡς ἀρσενικό¹³. Κατατάσσει δὲ ἀμφοτέρους, τὸν Ἀνδρόνικο καὶ τὸν (ἢ τὴν) Ἰουνία, στοὺς 72 ἀποστόλους¹⁴. Ἡ διακύμανση στὸ γένος τοῦ ὀνόματος ὀφείλεται στὴ λατινικὴ ἀπόδοση τοῦ Ρουφίνου.

⁵ Ἐρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν, ὁμιλ. λα', PG 60,669.

⁶ Ἐρμηνεία τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς, ιστ', PG 82,219-220.

⁷ Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν, ιστ', PG 95,565.

⁸ Παύλου ἐπιστολὴ πρὸς Ρωμαίους, κ', PG 118,629-32.

⁹ Πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς ἐξήγησις, ιστ', PG 124,551-2.

¹⁰ Πασχάλιον Χρονικόν, PG 92,224.

¹¹ Ἐξαίρεση στὴν ἀρχαία χριστιανικὴ γραμματεία ἀποτελεῖ τὸ ἀποδιδόμενο στὸν Ἐπιφάνιο Κύπρου ἔργο *Περὶ τῶν Ὁ ἀποστόλων* (ἐκδοση τοῦ T. Schermann, *Prophetarum vitae fabulose* [1907] στὴ σειρὰ Teubner τῆς Λειψίας, σ. 125), τὸ ὁποῖο ἀναφέρει, ἀντὶ τῆς Ἰουνίας, τὸν "Ἰουνίαν, οὗ καὶ αὐτοῦ ὁ Παῦλος ἐμνηνται". Ὡστόσο ἡ μαρτυρία αὐτὴ ἀδυνατίζει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι λίγο προηγουμένως τὸ ἔργο αὐτὸ μνημονεύει τὴν Πρίσκα (σύζυγο τοῦ Ἀκύλα), ὡς ἀρσενικό Πρίσκα ("Πρίσκα οὗ καὶ αὐτοῦ ὁ Παῦλος ἐμνηνται").

¹² PG 14,1280.

¹³ ...et non solum isti, sed et Andronicus, et Junias, et Herodion, PG 14,1289.

¹⁴ PG 14,1280.

Από την πρόσφατη κριτική έκδοση του Ὑπομνήματος τοῦ Ὠριγένη στήν πρὸς Ῥωμαίους συνάγεται ὅτι τὸ Junias ἀποτελεῖ παραλλαγή σὲ 2 ἀπὸ 3 χειρόγραφα τοῦ 12ου αἰώνα πὺν ἀνήκουν στήν ἴδια οἰκογένεια, ἐνῶ τὰ ἀρχαιότερα χειρόγραφα μαρτυροῦν τὴ γραφὴ Junia¹⁵.

Οἱ Λατίνοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀπὸ τὸν Ἀμβρόσιο τοῦ 4ου αἰώνα, μέχρι τὸν Πέτρο Λομβαρδὸ τοῦ 12ου αἰώνα παραθέτουν τὸ ὄνομα ὡς θηλυκὸ, ἄλλοι μὲν ἀκολουθοῦντες τὴ γραφὴ Junia καὶ ἄλλοι Julia, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δεύτερη, ὅπως εἶδαμε, μαρτυρεῖται σὲ ὀρισμένα χειρόγραφα τῆς Κ.Δ¹⁶.

3. Τὰ ὀνόματα Ἰουνιάς καὶ Ἰουνία ἀποτελοῦν ἑλληνικὴ μεταγραφή λατινικῶν ὀνομάτων. Οἱ σύγχρονοι ἐρμηνευτὲς οἱ δεχόμενοι τὴ γραφὴ τοῦ ἀρσενικοῦ γένους θεωροῦν τὸ Junias σύντμηση τοῦ ὀνόματος Junianus, τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖται στὶς πηγές, ὄχι ὁμως καὶ τὸ θεωρούμενο ὡς σύντμηση τοῦ Junias, τὸ ὁποῖο οὐδαμοῦ μαρτυρεῖται, ὅπως ἄλλωστε οὔτε καὶ μὲ τὴν ἑλληνικὴ μορφή Ἰουνιάς¹⁷. Ἀντίθετα μαρτυρεῖται τὸ ὄνομα στὴ θηλυκὴ μορφή εἴτε στὰ λατινικὰ κείμενα εἴτε στὰ ἑλληνικά¹⁸. Ἡ προτίμηση ἀπὸ ἐκδότες τοῦ κειμένου τῆς Κ.Δ. ἢ ἀπὸ ἐρμηνευτὲς τοῦ ἀρσενικοῦ Ἰουνιάς σχετίζεται μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ χαρακτηρισμοῦ "ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις", ὅπως θὰ δοῦμε ἀναλυτικότερα στὸ Β' μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς Ἰουνίας ὡς ἀποστόλου (στὴν περίπτωσιν πὺν γίνεῖ ἀποδεκτὴ ἢ ἐκδοχὴ τοῦ "ἐν τοῖς ἀποστόλοις" μὲ τὴν ἔννοια: μεταξὺ τῶν ἀποστόλων) δὲν συμπορεύεται μὲ τὶς ἀντιλήψεις ὀρισμένων ἐρμηνευτῶν, πὺν δὲν μποροῦν νὰ διανοηθοῦν τὴν ὑπαρξὴ γυναικείας μορφῆς μεταξὺ τῶν ἀποστόλων.

Ὡστόσο, πρέπει ἐδῶ νὰ σημειώσουμε παρενθετικὰ ὅτι ὁ ὄρος ἀπόστολος εἶναι εὐρύτερος τόσο στὶς ἐπιστολές τοῦ Παύλου ὅσο καὶ στὴν πρώτη ἐκκλησία γενικότερα καὶ δὲν περιορίζεται στὴν ὀμάδα τῶν "δώδεκα". Ἔτσι, ὡς ἀπόστολοι χαρακτηρίζονται ἐκτὸς τῶν δώδεκα οἱ Βαρνάβας, Ἀπολλῶς, Σιλουανός, Τιμόθεος, Ἐπαφρόδιτος καὶ φυσικὰ μὲ τὸν ὄρο αὐτὸν αὐτοχαρακτηρίζεται ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος¹⁹. Ἐπίσης

¹⁵ H. Bammel, *Der Romerbriefkommentar des Origenes: kritische Ausgabe der Übersetzung Rufins*, 1990,1997,1998 καὶ L.Belleville, " Ἰουνίαν....ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις. A Re-examination of Romans 16.7 in Light of Primary Source Materials" , *New Testament Studies* 51(2005), σ. 236, σημ.20.

¹⁶ Βλ. Π.χ. Ἀμβρόσιος PL 17,179 (Julia), Ἰερώνυμος PL 23,896. 29,744. 30,715 (Junia). PL 26,617,18 (Julia), Πριμάσιος PL 68,505 (Julia), Πέτρος Ἀβελάρδος PL 178,973 (Julia), Πέτρος Λομβαρδός PL191,1527 (Julia), PL 191,1528 (Junia).

¹⁷ Ἡ ἀποψη ὅτι τὸ λατινικὸ Junias ἀποτελεῖ σύντμηση τοῦ Junianus ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὸ Λεξικὸ τοῦ W.Bauer, *Wörterbuch zum N.T.* ,6η ἐκδ., στ. 751, καὶ τὴ Γραμματικὴ τῶν F.Blass-A. Bebrunner-F. Rehkopf, *Grammatik des Neutestamentlichen Griechisch*, 14η ἐκδ. 1976, 125.2, οἱ ὁποῖοι ὁμως δὲν προσάγουν καμία μαρτυρία.

¹⁸ J.Thorley, " Junia, A Woman Apostle", *Novum Testamentum* 38(1996), σ. 18-29. P. Arzt, ὅπ. παρ., σ. 84 ἐξ. L.Belleville, ὅπ. παρ., σ. 234 ἐξ.

¹⁹ Ῥωμ 1,1. 11,13. Α' Κορ 1,1.Β' Κορ 1,1. Γαλ 1,1. Ἐφ 1,1. Κολ 1,1.

μεταξύ τῶν χαρισματοῦχων ὁ Παῦλος ἀναφέρει πρώτους τους ἀποστόλους, ἀσφαλῶς μὲ τὴν εὐρύτερη καὶ ὄχι τὴν περιοριστικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου (βλ. π.χ. Ρωμ. 12,28. Ἐφεσ. 4,11). Ἄλλωστε στὸ Α' Κορ. 15, 3-7 οἱ δώδεκα διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τὸν εὐρύτερο κύκλο τῶν ἀποστόλων: "Χριστός... ὤφθη τοῖς δώδεκα.... εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν"). Ἀργότερα, κατὰ τὸν 2^ο αἰώνα, στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀρολογία ἐπικράτησε ὁ περιορισμὸς τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν ἀποστόλων στοὺς δώδεκα.

Ἐπανερχόμενοι στὰ λατινικὰ ὀνόματα Ἰουνιάς-Ἰουνία θέλουμε νὰ σημειώσουμε τὴν ἐνισχυτικὴ γιὰ τὴ θέση μας φιλολογικὴ παρατήρηση ὅτι ἡ λατινικὴ κατάληξη τῶν ὀνομάτων σὲ -ius ἀποδίδεται στὰ ἑλληνικὰ ὡς -ιος, ὄχι ὅμως ὡς -ιας καὶ συνεπῶς τὸ λατινικὸ Junius μεταγραφόμενον στὰ ἑλληνικὰ δίνει τὸν τύπο Ἰούνιος καὶ ὄχι τὸ παντελῶς ἀμάρτυρο Ἰουνιάς. Πράγματι οὐδεμία μαρτυρία προσάγεται ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἢ τὴν ἑλληνιστικὴ γραμματεία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ὀνόματος Ἰουνιάς ἢ ἔστω, ὅπως ὑποθέτουν ὀρισμένοι, Ἰουνίας²⁰.

4. Ἡ γραφὴ σὲ ἀρσενικὴ μορφή, καὶ δὴ ὄχι ὡς "Ἰουνιάς" ἀλλὰ "Ἰουλίας", γιὰ πρώτη φορὰ μαρτυρεῖται κατὰ τὸν 13ον αἰώνα ἀπὸ τὸν Αἰγίδιο Ρώμης (1243-1316), ὁ ὁποῖος ἐκ τῶν δυὸ παραλλαγῶν πού εἶχε ἐνώπιόν του (Juniam καὶ Juliam) προτίμησε τὸ Juliam πού τὸ θεώρησε ἀρσενικοῦ γένους. Καθὼς σημειώνει ἡ Β. Brooten, "ἔτσι παρατηροῦμε ὅτι ἀκόμη καὶ τὸ Juliam πού οἱ σύγχρονοι ἐρευνητὲς θὰ τὸ ἐκλάμβαναν σαφῶς ὡς θηλυκὸ θεωρήθηκε ἀρσενικὸ σὲ μία συνάφεια πού γίνεται λόγος γιὰ ἀποστόλους"²¹. Ἐκτοτε προτιμᾶται ἀπὸ τοὺς ἀντιγραφεῖς χειρογράφων τὸ ἀρσενικὸ. Πολλοὶ ἐκτιμοῦν ὅτι καὶ ἡ γερμανικὴ μετάφραση τοῦ Λουθήρου (1522) μὲ τὴ σαφὴ προτίμηση τοῦ ἀρσενικοῦ ὀνόματος (ἐνάρθως μάλιστα «grüßet... den Junias») ἐπηρέασε τὶς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις, οἱ ὁποῖες ὅμως ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα δὲν εἶναι ὁμόφωνες ὡς πρὸς τὸ γένος τοῦ ὀνόματος, μὲ τὴν πρόσθετη παρατήρηση ὅτι σὲ κάποιες ἀναθεωρήσεις τοὺς ἀναιρεῖται ἡ προηγούμενη γραφὴ, εἴτε ἀπὸ τὸ ἀρσενικὸ στὸ θηλυκὸ γένος, εἴτε ἀντιστρόφως²². Εἶναι παράδοξη ἡ προτίμηση ἀπὸ τὸν Λούθηρο τῆς γραφῆς τοῦ ἀρσενικοῦ γένους, δεδομένου ὅτι ἡ μέχρι τότε μοναδικὴ ἔκδοση τῆς Κ.Δ., αὐτὴ τοῦ Ἑράσμου, καθὼς καὶ τὰ γνωστὰ βυζαντινὰ χειρόγραφα ἔχουν τὴ γραφὴ τοῦ θηλυκοῦ γένους. Ὄρισμένοι ἐρμηνευτὲς πιστεύουν ὅτι ἡ ἐπικράτηση ἀπὸ

²⁰ R.S. Cerving, "A Note regarding the Name 'Junia(s)' in Romans 16.7", *New Testament Studies* 40(1994), σ. 464-70. E.J.Epp, ὅπ. παρ., σ. 40-44. L.Belleville, ὅπ. παρ., σ. 240.

²¹ B.Brooten, "Junia...Outstanding among the Apostles (Romans 16:7)", στὸ *Women Priests: A Catholic Commentary on the Vatican Declaration* (ed.by L.S – A. Swidler, 1977, σ. 141-142.

²² Αἰξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴν πρόσφατη ἀναθεώρηση τῆς New English Translation καὶ τῆς English Standard Version γίνεται δεκτὴ ἡ θηλυκὴ μορφή τοῦ ὀνόματος, μεταβάλλεται ὅμως ἡ μετάφραση «of Note among the apostles" σὲ «well-known to the apostles", ὥστε ἡ Ἰουνία νὰ μὴ κινδυνεύει νὰ θεωρηθεῖ ἀπόστολος! Ἡ παρατήρηση εἶναι τῆς L.Belleville, ὅπ. παρ., σ. 242.

τὸν 13^{ον} αἰώνα καὶ ἐξῆς τοῦ ἀρσενικοῦ γένους - καὶ πάλι ὄχι γενικῶς ἀλλὰ σὲ ὀρισμένους κύκλους - ὀφείλεται σὲ κοινωνικοὺς λόγους, στὴν ἀδυναμία ὀρισμένων ἐρμηνευτῶν νὰ δεχτοῦν τὸ χαρακτηρισμὸ μιᾶς γυναίκα ὡς ἀποστόλου. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παρατήρηση τοῦ B. Metzger σχετικὰ μὲ τὴν Ἐκδοτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς 4ης ἔκδ. τῆς *The Greek New Testament*: "Μερικὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς θεωρώντας ἀπίθανο τὸ ὅτι μία γυναίκα εἶναι δυνατὸ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς 'ἀπόστολος' κατενόησαν τὸ ὄνομα ὡς ἀρσενικό"²³. Ἀντίθετα ὀρισμένοι σύγχρονοι ἐρμηνευτὲς καὶ ἰδίως ἐρμηνεύτριες τῆς Κ.Δ. προβάλλουν μὲ κάθε τρόπο τὸ γυναικεῖο γένος τοῦ ὀνόματος, θέλοντας νὰ στηρίξουν τὴ χειροτονία γυναικῶν σὲ ὑψηλὰ ἀξιώματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παρούσα ἐργασία δὲν συμπορεύεται οὔτε μὲ τὴ μία κατεύθυνση οὔτε μὲ τὴν ἄλλη, ἐνδιαφέρεται κυρίως γιὰ τὴν ἐπισήμανση τῶν στοιχείων ἐκείνων ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τῆς Κ.Δ. ποὺ δικαιώνουν τὴ γραφὴ "Ἰουνία".

5. Οἱ ἀρχαῖες μεταφράσεις τῆς Κ.Δ. (λατινικὲς, συριακὲς, κοπτικὲς, ποὺ προέρχονται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο) παρέχουν τὴ γραφὴ τοῦ ὀνόματος σὲ θηλυκὸ γένος, εἴτε Ἰουνία εἴτε (οἱ ἀρχαῖες λατινικὲς) Ἰουλία²⁴. Στὰ νεότερα ὅμως χρόνια ἡ εἰκόνα διαφοροποιεῖται ἂν καὶ ὄχι ὁμοίμορφα. Φαίνεται ὅτι ἡ γερμανικὴ μετάφραση τοῦ Λουθήρου ἐπηρέασε τὶς νεότερες εὐρωπαϊκὲς ποὺ ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ὄνομα σὲ ἀρσενικό γένος. Ἀναφέρουμε κατ' ἐπιλογή τὶς γνωστότερες: Revised Version (1881), American Standard Version (1901), Revised Standard version (1946), New English Bible (1961), Good News Bible (1966), New International Version (1973), Contemporary English Version (1995), Bonnes Nouvelles aujourd'hui (1971), Traduction Oecuménique de la Bible (1975), Die Gute Nachricht (1976), Zürcher Bibel (1964), U.Wilkens-Das Neue Testament (1972) κ.ἄ. Ἡ πιθανὴ ἐξήγηση εἶναι ὅτι, ἐκτὸς τῆς μεταφράσεως τοῦ Λουθήρου, σημαντικὴ ἐπίδραση πρέπει νὰ ἄσκησαν ἐπίσης τὸ γνωστὸ Λεξικὸ τοῦ Walter Bauer καὶ ἡ Γραμματικὴ τῆς Κ.Δ. τῶν Blass-Debrunner-Rehkopf²⁵.

Ὡστόσο ἀπὸ τὸ 1970 καὶ ἐξῆς παρατηρεῖται σὲ πολλὲς μεταφράσεις μία προτίμηση πρὸς τὴ γραφὴ τοῦ θηλυκοῦ γένους. Ἀναφέρουμε γιὰ παράδειγμα μερικὲς: New American Bible (1970), New King James Version (1979), New Century Version (1987), Revised English Bible (1989), New Revised Standard Version (1989), Oxford inclusive Version (1995), New Living Translation (1996)²⁶, καὶ φυσικὰ ἐξαρχῆς οἱ ἑλληνικὲς μεταφράσεις ποὺ ἀκολουθοῦν τὸ Πατριαρχικὸ κείμενο: Βάμβα, Βέλλα, Τρεμπέλα, Κολιτσάρα, καὶ ἡ μετάφραση τῶν ἑξι καθηγητῶν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλικῆς Ἐταιρίας.

²³ *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, β' ἔκδ., 1994, σ. 475.

²⁴ Βλ. P.Arzt, ὅπ. παρ., σ. 94-95.

²⁵ Βλ. σημ.16.

²⁶ Συνολικὴ παρουσίαση τῶν ἀγγλικῶν μεταφράσεων βλ. στὸν Epp, σ. 65-68.

B

Μὲ ποιά ἔννοια τὸ ζευγὸς Ἀνδρόνικος καὶ Ἰουνία θεωροῦνται ἀπὸ τὸν Ἀπ. Παῦλο "ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις"; Ἦταν διακεκριμένοι (σημαντικοί) μεταξὺ τῶν ἀποστόλων, ἦταν δηλ. ἀπόστολοι, ἢ τοὺς θεωροῦσαν σημαντικούς οἱ ἀπόστολοι; Καὶ πρὶν δοθεῖ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ πρέπει νὰ προσδιοριστεῖ ἡ ἔννοια τοῦ ἐν+δοτική. Τὸ ἐρώτημα εἶναι: τὸ ἐν μὲ δοτική ἐκφράζει συμπερίληψη τοῦ χαρακτηριζομένου προσώπου στὸ οὐσιαστικὸ πὺν ἀκολουθεῖ (ἀπόστολοις) ἢ δηλώνει ἀναφορά, δηλ. γνώμη τῶν ἀποστόλων γιὰ τὰ ἐν λόγω πρόσωπα; Στὴν πρώτη περίπτωση ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶναι ὅτι οἱ Ἀνδρόνικος καὶ Ἰουνία ἦταν διακεκριμένοι μεταξὺ τῶν ἀποστόλων, δηλ. ἦταν ἀπόστολοι πὺν διακρίθηκαν γιὰ τοὺς κόπους καὶ τὸ ἔργο τους²⁷, στὴ δεύτερη περίπτωση ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶναι ὅτι ἔχαιραν ἐκτιμῆσεως ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἦταν καὶ οἱ ἴδιοι ἀπόστολοι²⁸. Παρόμοιες ἐκφράσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ ἀπὸ τὰ ἑλληνιστικὰ κείμενα προσάγονται τόσο ὑπὲρ τῆς πρώτης ἀπόψεως ὅσο καὶ ὑπὲρ τῆς δεύτερης. Ἀφθονοῦν ὅμως καὶ εἶναι πειστικότερα τὰ παραδείγματα ὑπὲρ τῆς πρώτης, ὄχι βέβαια λόγω τοῦ μεγαλύτερου ἀριθμοῦ τους, ἀλλὰ λόγω τῆς ἐγγύτητάς τους πρὸς τὸ Ρωμ. 16,7. Ἀναφέρω μερικά: Λουκιανοῦ *Νεκρῶν Διάλογοι* 438: "Καὶ ἄλλοι μὲν πολλοὶ συγκατέβαινον ἡμῖν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἐπίσημοι Ἰσμηνόδαρος τε ὁ πλούσιος ὁ ἡμέτερος καὶ Ἀρσάκης ὁ Μηδίας ὑπαρχος..." Ἰωσήπου, *Ἰουδαϊκὸς Πόλεμος* 2,418 "καὶ πρέσβεις οὐς μὲν πρὸς Φλῶρον ἔπεμπον... οὐς δὲ πρὸς Ἀγρίππαν, ἐν οἷς ἦσαν ἐπίσημοι Σαῦλός τε καὶ Ἀντίπας καὶ Κοστόβαρος...". Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή βλ. Ἑσθῆρ 8,12υ "καὶ ὑμεῖς οὖν ἐν ταῖς ἐπωνύμοις ὑμῶν ἑορταῖς ἐπίσημον ἡμέραν μετὰ πάσης εὐωχίας ἄγετε", Μθ 2,6 "καὶ ὑ Βηθλεὲμ ...οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα"²⁹ κ.ἄ.

²⁷ Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς βλ. ἐπιλεκτικὰ τοὺς παρακάτω μὲ πρῶτο χρονικὰ τὸν J.B.Lightfoot, *St. Paul's Epistle to the Galatians*, 1890, ἐπανέκδ. 1968, σ. 96. Epp, ὄπ. παρ., σ. 69 ἐξ. B.Brooten, ὄπ.παρ., σ. 148-151. L.Belleville, σ. 242 ἐξ. R.Bauckham, *Gospel Women: Studies of the Named Women in the Gospels*, 2002, καὶ ἀπὸ τοὺς σύγχρονους ὑπομνηματιστὲς τῆς πρὸς Ρωμαίους τοὺς C.K.Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans*, 1957, σ. 283-4. C.Cranfield, *The Epistle to the Romans*, ICC, 1979,1994, II, σ. 789. J.Dunn, *Romans*, 1988, II, σ. 895. M.-J.Lagrangé, *Saint Paul. Epître aux Romains*, 1950, σ. 366. J.A.Fitzmyer, *Romans*, The Anchor bible, 1993, σ. 739 κ.ἄ.π.

²⁸ Τῆς δεύτερης αὐτῆς ἀπόψεως κύριοι ὑποστηρικτὲς εἶναι οἱ M.Burer- D.Wallace, «Was Junia really an Apostle? A Re-examination of Rom 16.7», *New Testament Studies* 47(2001), σ. 76-91.

²⁹ Πλῆθος παραλλήλων ἀπὸ ἑλληνιστικὲς ἐπιγραφές, ἀπὸ ἀρχαία ἑλληνικὰ καὶ ἑλληνιστικὰ κείμενα βλ. στοὺς ὑποστηρικτὲς τῆς ἀπόψεως αὐτῆς L. Belleville, σ. 243 ἐξ. Epp, σ. 69 ἐξ.

Αντιθέτως, ὀλιγοστά εἶναι τὰ παράλληλα τοῦ ἀρχαίου καὶ ἑλληνιστικοῦ κόσμου γιὰ τὴ β' ἄποψη κατὰ τὴν ὁμολογία τῶν ἰδίων τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἀπόψεως Burer καὶ Wallace ("paucity of data"), οἱ ὅποιοι δέχονται ὅτι, ἐὰν ὁ Παῦλος ἤθελε νὰ πεῖ ὅτι οἱ Ἀνδρόνικος καὶ Ἰουνία ἦταν ἐξέχοντες μεταξὺ τῶν ἀποστόλων, θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσει τὸ ἐπίθετο μὲ γενικὴ πληθυντικοῦ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν: Γ' Μακ. 6,1 "Ἐλεάζαρος δὲ τις ἀνὴρ ἐπίσημος τῶν ἀπὸ τῆς χώρας ἱερέων". Ψαλμ. Σολ. 17,30 ὁ Μεσσίας "τὸν Κύριον δοξάσει ἐν ἐπισήμῳ πάσης τῆς γῆς". Ρ. Oxy 2108 "τοῖς ἐπισημοτάτοις τόποις τῶν κωμῶν". Ρ. Oxy 2705 "τοῖς ἐπισημοῖς τοῦ νομοῦ τόποις". Σὲ ὅλα τὰ παράλληλα ποὺ προσάγουν οἱ δυὸ ἐρευνητὲς τὸ πρόσωπο γιὰ τὸ ὅποιο γίνεται λόγος δὲν ἐμπεριέχεται στὸ χαρακτηρισμὸ εἴτε αὐτὸς ἐκφράζεται μὲ γενικὴ πληθυντικοῦ εἴτε μὲ ἐν+δοτική. Τὸ ἰσχυρότερό τους παράλληλο προέρχεται ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη (*Ἰππόλυτος* 103), ὅπου ὁ λόγος περὶ τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης ("κάπῖσημος ἐν βροτοῖς"), ὅπου σαφῶς ἡ Ἀφροδίτη δὲν περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν βροτῶν, ἀλλ' ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶναι ὅτι οἱ βροτοὶ τὴν δέχονται ὡς ἔνδοξη καὶ σπουδαία θεά³⁰.

Ἐξίσου μοιρασμένες μεταξὺ τῶν δυὸ δυνατῶν ἐρμηνειῶν εἶναι καὶ οἱ νεότερες μεταφράσεις τοῦ Ρωμ 16,7 εἴτε οἱ ἑλληνικὲς εἴτε οἱ ξενόγλωσσες. Τὴν πρώτην ἔννοια (διακεκεριμένοι, ἐξέχοντες μεταξὺ τῶν ἀποστόλων) υἰοθετοῦν οἱ μεταφράσεις: *La Bible de Jerusalem*, *La Traduction Oecuménique de la Bible*, *King James Version*, *New International Version*, *New Revised Standart Version*, *New Century Version*, *Zürcher Bibel*, - γιὰ νὰ μείνουμε σὲ μερικὲς μόνο, τὶς ποιὸ γνωστὲς - καὶ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς οἱ τοῦ Βάμβα, Βέλλα, Τρεμπέλα, καὶ Κολιτσάρα. Τὴ δεύτερη ἐρμηνεῖα προτιμοῦν οἱ μεταφράσεις *Contemporary English Version* ("highly respected by the apostles"), *New English Translation* ("well known to the apostles"), *Bonnes Nouvelles Aujourd'hui* ("Ils sont très estimés parmi les apôtres"), καὶ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἡ τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας («Ὁ κύκλος τῶν ἀποστόλων τοὺς ἔχει σὲ μεγάλη ἐκτίμηση»).

* * *

Γιὰ νὰ καταλήξουμε στὴν πιὸ ἱκανοποιητικὴ κατὰ τὴν ἄποψή μας ἐρμηνεῖα τῆς φράσεως πρέπει νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ὅρος ἀπόστολοι, ὅπως ἤδη σημειώσαμε, εἶναι εὐρύτερος στὶς ἐπιστολὲς τοῦ Ἀπ.Παύλου καὶ δὲν περιορίζεται στοὺς δώδεκα. Χαρακτηριστικὸ τῶν ἀποστόλων, μεταξὺ ταῶν ἄλλων εἶναι ὅτι εἶδαν τὸν ἀναστημένο Κύριο (Α' Κορ. 9,1. Γαλ. 1,1. 15-17) καὶ ὅτι "ἐκοπίασαν" γιὰ τὸν Χριστὸ - ἓνα ρῆμα ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ ὁ Παῦλος γιὰ τὶς κακοπάθειες τῶν ἀποστόλων καὶ κηρῦκων τοῦ χριστιανικοῦ εὐαγγελίου. Γιὰ τοὺς Ἀνδρόνικο καὶ Ἰουνία δὲν ἔχουμε

³⁰ Λεπτομερὴ ἀναίρεση καὶ διαφορετικὴ ἐρμηνεῖα τῶν παρατιθέμενων ἀπὸ τοὺς Burer καὶ Wallace παραλλήλων βλ. στοὺς L. Belleville, σ. 242 ἑξ. καὶ Epp, σ. 69 ἑξ.

περισσότερες πληροφορίες στην Κ.Δ., στον έρμηνευόμενο όμως στίχο ο ίδιος ο Παῦλος τούς χαρακτηρίζει ως "συγγενείς" του, κατά πᾶσαν πιθανότητα με τὴν έννοια τῶν συμπατριωτῶν του (πρβλ. Ρωμ. 9,3. 16,21), λέγει ὅτι ὑπῆρξαν "συναιχμάλωτοι" του, χωρίς νὰ προσδιορίζει ἀκριβέστερα ἂν βρίσκονταν στὸν ἴδιο τόπο καὶ χρόνο φυλακίσεως μαζί του ἢ ἔτυχαν παρόμοιων ταλαιπωριῶν κάποιας ἄλλης φυλακίσεως, καὶ ὅτι δέχτηκαν τὴν πίστη στὸν Χριστὸ πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιο, πράγμα πὸ φαίνεται νὰ τὸ ἐκτιμᾷ ὅπως ἰδιαιτέρως.

Ὅλα αὐτὰ μας ὀδηγοῦν στὴν ἄποψη ὅτι τὸ "ἐν τοῖς ἀποστόλοις" εἶναι "περιεκτικό" (inclusive) καὶ ὄχι "ἀποκλειστικό" (exclusive) σύμφωνα με τὴν ὀρολογία τῶν Burer καὶ Wallace - οἱ ὁποῖοι ὅμως ἀντίθετα πρὸς τὴν ἄποψη τῆς παρούσας ἐργασίας θεωροῦν ὅτι οἱ Ἀνδρόνικος καὶ Ἰουνία "ἀποκλείονται" ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ τῶν ἀποστόλων, ἐφόσον κατὰ τοὺς δυὸ αὐτοὺς ἐρμηνευτὲς ἡ έννοια τῆς φράσεως εἶναι: εἶναι σπουδαῖοι στὰ μάτια (στὴν ἐκτίμηση) τῶν ἀποστόλων.

Ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶχε στὴν συνοδεία του γυναῖκες ὅπως οἱ "Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου καὶ Σουσάννα καὶ ἕτεραι πολλαί" (Λουκ. 8,2-3), ἐὰν ἐμφανίστηκε μετὰ τὴν Ἀνάστασή του πρῶτα στὴν Μαρία τὴ Μαγδαληνὴ (Ἰω 20,16.18), ἐὰν ὁ Παῦλος ἀνέθετε ἀποστολὲς σὲ γυναῖκες στὶς ἐκκλησίαις πὸ ἴδουε, δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο νὰ θεωρεῖ τὴν Ἰουνία μαζί με τὸν Ἀνδρόνικο "ἐπισήμους ἐν τοῖς ἀποστόλοις" με τὴν έννοια πὸ ἀναπτύξαμε παραπάνω.

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ στίχ. Ρωμ. 16,7 ὀδηγεῖ στὴ σκέψη ὅτι οἱ γυναῖκες, ὅπως κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι μποροῦν καὶ σήμερα νὰ διαδραματίσουν σημαίνοντα ρόλο στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' αὐτὸ ἀποτελεῖ θέμα μιᾶς ἄλλης ἐργασίας, ἡ παρούσα ἔδωσε ἀπλῶς τὴ βιβλικὴ βάση τοῦ θέματος με τὴν ἐρμηνευτικὴ καὶ κριτικὴ προσέγγιση ἑνὸς μόνο στίχου, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀπηχεῖ ὅλη τὴ βιβλικὴ διδασκαλία, γιὰ μία θετικὴ ἀξιολόγηση τῆς θέσεως τῆς γυναίκας στὴν Ἐκκλησία.

Junias or Junia?
Text-Critical and Exegetical Approach of Rom. 16:7
Summary

Regarding the question of Paul's greetings at Rom. 16, 7 being addressed to a man named "Junias" or to a woman by the name of Junia, this study takes the view that the latter is correct. It bases its position on the following observations:

1. In the manuscript tradition of the New Testament, especially the miniscule manuscripts which are accentuated, we find the reading Ἰουνία (Junia). The particular contribution of this study consists in the examination of a large number of lectionaries, given that the excerpt from Rom. 16, 1-16 is a liturgical reading in the Orthodox Church. The lectionaries are unanimous in presenting the reading Ἰουνία. Besides, from as early as the first printed editions of the NT by Erasmus (1516) through to the critical editions of the 19th century and even the first editions by Eberhard Nestle in the first quarter of the 20th century, the reading Junia is dominant.

2. In their interpretations, the Greek and Latin fathers of the Church adopted the feminine form of the name and lauded Junia as the first female apostle, understanding the term "apostle" as this is actually used in the NT, in the broader sense, not as being restricted to Jesus' twelve disciples.

3. There is no evidence for the masculine name Junias in any contemporary source of the NT, in contrast to the feminine Junia, which is to be found in numerous Greek and Latin literary sources.

4. The first time the masculine reading of the name at Rom. 16,7 is encountered is in the 13th century, in Aegidius (Giles) of Rome and later in Luther's translation of the NT (16th century). It may be that these two sources influenced many later European translations.

5. The ancient Latin, Syriac and Coptic translations all testify to the feminine form of the name, as do many of the more recent ones, from 1970 onwards. The preference of certain exegetes and editors of the NT for the masculine name had to do with the interpretation of Paul's phrase at Rom. verse 16, 7: "ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις". The prevailing interpretation is "outstanding among the apostles"; hence it was thought that the appellation 'apostle' was inappropriate for a woman. They therefore either took Iounias as masculine, or, if they accepted that the name was feminine, translated the controversial phrase as "well known to the apostles".

Finally, detailed study of the sources indicates that we should accept the feminine form of the name, Junia, as being correct. This preference is clear in the most recent reprints of the two most widely recognized critical editions today. In the 3rd reprint of the 4th edition (1998) of *The Greek New Testament*, as

well as in the 1998, 5th, corrected Jubilee edition of the *Novum Testamentum Graece* by Nestle-Aland (on the occasion of the 100th anniversary of E. Nestle's first edition), the reading Ἰουβία is adopted, while the masculine Ἰουβιάς is not even mentioned in the critical apparatus.